

ELEMENTY PALEOGRAFII, DYPLOMATYKI I HERALDYKI
(I rok okcydentalistyki)

dr Tomasz Pietras, dr Andrzej Kompa

Tematyka zajęć:

1. Zajęcia organizacyjne (tematyka zajęć, lektury, podstawy zaliczenia). Pojęcie i zakres nauk pomocniczych historii.
2. Genealogia. Podstawowa terminologia oraz prezentacja graficzna wyników badań genealogicznych (tzw. drzewa genealogiczne).
3. Genealogia. Metoda badań genealogicznych, najważniejsze typy źródeł, staropolskie herbarze. Rodzinne badania genealogiczne.
4. Chronologia. Określanie czasu w starożytności, kalendarz rzymski, juliański i gregoriański. Sposoby datowania stosowane w źródłach średniowiecznych, kalendarz kościelny.
5. Archeologia prawna. Zakres badań, insygnia koronacyjne oraz ceremoniał koronacyjny w Polsce i na Zachodzie.
6. Heraldyka. Geneza herbów na Zachodzie i w Polsce, budowa i blazonowanie herbów. Cechy charakterystyczne polskich herbów rycerskich (szlacheckich) na tle heraldyki zachodnioeuropejskiej.
7. Heraldyka. Skąd się wzięło nasze godło? Spór o pochodzenie polskiego herbu państwowego Orzeł Biały. Dzieje polskiej symboliki państwowej od XIV do XXI wieku.
8. Heraldyka. Wokół dawnej i współczesnej symboliki państwowej wybranych krajów Europy, Azji, Afryki, Ameryki i Australii.
9. Heraldyka. Podstawy heraldyki kościelnej i weksylologii. Herb województwa łódzkiego na tle polskiej heraldyki ziemskiej. Symbolika typowych godeł miejskich.
10. Dyplomatyka. Klasyfikacja dokumentów, kwestia autentyczności, typy kopii oraz formularz dokumentu średniowiecznego. Księgi wpisów.

11. Sfragistyka. Metody uwierzytelniania dokumentów średniowiecznych. Techniki pieczętowania oraz funkcje i ikonografia pieczęci w starożytności i średniowieczu.

12. Paleografia. Dawne materiały i narzędzia pisarskie. Rozwój pisma łacińskiego w starożytności i wczesnym średniowieczu, minuskuła karolińska i romańska w Polsce.

13. Paleografia. Geneza, cechy i typy średniowiecznego pisma gotyckiego. Pisma humanistyczne. Neografia łacińska i niemiecka od XVI do XX wieku.

14. Numizmatyka. Cechy zewnętrzne i określanie wartości monet. Systemy pieniężne w dawnej Polsce oraz ikonografia wybranych monet (temat opcjonalny).

15. Wybrane nauki pomocnicze historii epoki staropolskiej - powtórzenie.
Test zaliczeniowy.

Literatura:

- Szymański J., *Nauki pomocnicze historii*, wyd. 6, Warszawa 2009 [oraz poprzednie wydania].
- Adamczewski M., *Heraldyka miast wielkopolskich do końca XVIII wieku*, Warszawa 2000.
- Adamczewski M., *Narodziny heraldyki, czyli jak powstały herby*, „Mówią wieki”, 1991, nr 8, s. 10-16.
- *Chronologia polska*, pod red. B. Włodarskiego, Warszawa 1957.
- Dudziński P., *Alfabet heraldyczny*, Warszawa 1997.
- Dudziński P., *Współczesna heraldyka i zwyczaje heraldyczne w Kościołach chrześcijańskich*, Warszawa 2007.
- Dworzaczek W., *Genealogia*, cz. 1, Warszawa 1959.
- *Dyplomatyka staropolska*, pod red. T. Jurka, Warszawa 2015.
- Frutiger A., *Człowiek i jego znaki*, tłum. Cz. Tomaszewska, Kraków 2010.
- Gieysztor A., *Spektakl i liturgia - polska koronacja królewska*, [w:] *Kultura elitarna a kultura masowa w Polsce późnego średniowiecza*, Wrocław 1978, s. 9-23.
- Gieysztor A., *Zarys dziejów pisma łacińskiego*, Warszawa 1973.
- Górski K., *Neografia gotycka. Podręcznik pisma neogotyckiego XVI-XX wieku*, wyd. 3, Warszawa 1978.
- Gumowski M., Haisig M., Mikucki S., *Sfragistyka*, Warszawa 1960.
- Gumowski M., *Pieczęcie królów polskich*, Kraków 1910.
- Ihnatowicz I., *Nauki pomocnicze historii XIX i XX wieku*, Warszawa 1990.
- Ihnatowicz I., Biernat A., *Vademecum do badań nad historią XIX i XX wieku*,
- Jaworska A., *Orzeł Biały. Herb państwa polskiego*, Warszawa 2003.
- Kętrzyński S., *Zarys nauki o dokumencie polskim wieków średnich*, Warszawa 1934.
- Kiersnowski R., *Wstęp do numizmatyki polskiej wieków średnich*, Warszawa 1964.
- Krzyżanowski S., *Album palaeographicum*, Kraków 1960 [tablice paleograficzne].
- Kuczyński S.K., *Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje*, Warszawa 1993.
- Maisel W., *Archeologia prawna Europy*, Warszawa 1989.
- Maisel W., *Archeologia prawna Polski*, Warszawa 1982.
- Maleczyńska K., *Dzieje starego papieru*, Wrocław 1972.
- Maleczyński K., Bielińska M., Gąsiorowski A., *Dyplomatyka wieków średnich*, Warszawa 1964.

- Maleczyński K., *Zarys dyplomatyki polskiej wieków średnich*, cz. I, Wrocław 1951.
- Nawrocki S., *Rozwój form kancelaryjnych na ziemiach polskich od średniowiecza do końca XX wieku*, Poznań 1998.
- Nowaczyk M., *Poszukiwanie przodków. Genealogia dla każdego*, Warszawa 2010.
- *Orły nasze. Orzeł Biały w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej*, pod red. M. Rokosza, Kraków 1996 [album].
- *Orzeł Biały – 700 lat herbu państwa polskiego*, pod red. S.K. Kuczyńskiego, Warszawa 1995 [album].
- *Orzeł Biały. Herb państwa polskiego. Materiały sesji naukowej w dniach 27-28 czerwca 1995 r. na Zamku Królewskim w Warszawie*, pod red. S. K. Kuczyńskiego, Warszawa 1996.
- Pietkiewicz K., *Paleografia ruska*, Warszawa 2015.
- Pietras T., *Z Orłem Białym przez wieki*, cz. 1-6, <http://orzelbiały.edu.pl> (2015).
- Pietras T., *Znak zwycięskiego orła*, „Mówią wieki”, 2001, nr 9 (501), s. 6-12.
- Porębski S.P., *Paleografia łacińska. Podręcznik dla studentów*, Warszawa 1997.
- Prinke R.T., *Poradnik genealoga amatora*, Poznań 2007.
- Ptak J., *Weksylologia polska*, Warszawa 2016.
- Rożek M., *Polskie insygnia koronacyjne. Symbole władzy państwowej*, Kraków 2011.
- Rożek M., *Polskie koronacje i korony*, Kraków 1987.
- Semkowicz W., *Encyklopedia nauk pomocniczych historii*, wyd. 4, Kraków 1999.
- Semkowicz W., *Paleografia łacińska*, Kraków 1951.
- Słowiński J., *Rozwój pisma łacińskiego w Polsce XVI-XVIII wieku*, Lublin 1992.
- Szwagrzyk J.A., *Pieniądz na ziemiach polskich X-XX w.*, Wrocław 1973.
- Szymański J., *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993.
- Szymański J., *Pismo łacińskie i jego rola w kulturze*, Wrocław 1975.
- Trelińska B., *Gotyckie pismo epigraficzne w Polsce*, Lublin 1991.
- *Vademecum historyka mediewisty*, pod red. J. Nikodema i D.A. Sikorskiego, Warszawa 2012.
- Znamierowski A., Dudziński P., *Wielka księga heraldyki*, Warszawa 2008.
- Znamierowski A., *Insygnia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003.
- Znamierowski A., *Orzeł Biały. Znak państwa i narodu*, Warszawa 2016.
- Znamierowski A., *Stworzony dla chwały*, Londyn 1995.
- artykuły popularnonaukowe dostępne na stronie internetowej:
<http://warsztathistoryka.uni.lodz.pl>.